

ONA TILI DARSLARIDA MATN BILAN ISHLASH.

Haqulova Gulnora Shukurovna

IIV Buxoro akademik litseyi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi.

Annotatsiya. Ushbu maqola ona tili darslarida matnga asoslangan usullarning samaradorligini o'rganadi. U adabiy asarlar, maqolalar va haqiqiy materiallar kabi turli xil matn turlarini o'z ichiga olgan holda tilni bilishni qanday yaxshilashi mumkinligini o'rganadi. Tadqiqot ona tilini o'rganishni optimallashtirish bo'yicha tushuncha berish uchun adabiyotlar, metodikalar, natijalar va natijalarni o'rganadi.

Kalit so'zlar: ona tilini o'rganish, matnga asoslangan yondashuvlar, adabiyotlar tahlili, metodika, natijalar, munozara, xulosalar, takliflar.

Kirish:

Madaniy o'ziga xoslikni saqlash va samarali muloqot qilish uchun ona tilini bilish juda muhimdir. Matnga asoslangan yondashuvlar uzoq vaqtdan beri til ta'limida o'quvchilarning lingvistik mahorati va madaniy ongini oshirish uchun ishlatilgan. Ushbu maqola ona tili darslarida matnli materiallardan foydalanishning ahamiyatini o'rganadi va ularning o'quvchilarning malakasiga ta'sirini o'rganadi.

Adabiyot Tahlili:

Ko'pgina tadqiqotlar til o'rganishda matnga asoslangan usullarning afzalliklarini ta'kidlaydi. Smitning (2018) so'zlariga ko'ra, haqiqiy matnlarni kiritish lug'atni o'zlashtirish va tushunish qobiliyatini rivojlantiradi. Xuddi shunday, Braun (2020) o'quvchilar orasida madaniy savodxonlik va hamdardlikni targ'ib qilishda adabiyotning rolini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, Garcia va boshq. (2019) turli xil ta'lim uslublari va qiziqishlarini qondirish uchun turli xil matn turlarini himoya qilish.

Usullari:

Ushbu tadqiqot o'quv amaliyotini sifatli tahlil qilish va o'quvchilarning tilni bilishini miqdoriy baholashni birlashtirgan aralash usulli yondashuvdan foydalanadi. Ona tili sinflarining namunasi tanlanadi va o'qituvchilar belgilangan muddat davomida matnga asoslangan strategiyalarni amalga oshiradilar. Ushbu usullarning samaradorligini baholash uchun sinfdagi kuzatuvlar bilan bir qatorda oldindan va keyingi baholashlar qo'llaniladi.

Natijalar:

Matnni ona tili darslariga kiritish tilni o'rganish va tushunishni sezilarli darajada oshirishi mumkin. Ona tili darslarida matn bilan ishlashning ba'zi samarali usullari:

- O'qishni tushunish: o'quvchilarning bilim darajasiga mos matnlarni tanlang va ularni ovoz chiqarib yoki jimgina o'qing. Keyinchalik, ularni umumlashtirish,

savollarga javob berish yoki asosiy g'oyalar va tafsilotlarni muhokama qilish kabi tushunish faoliyatiga jalb qiling.

Bu yerda turli darajadagi o'quvchilar uchun mos bo'lgan bir nechta qisqa matnlar va ba'zi tushunish faoliyati:

Boshlang'ich Darajasi:

Matn:

"Tom uning it bilan o'ynash uchun sevadi. U to'pni tashlaydi va iti uni olib keladi. Ular birgalikda park atrofida yugurishadi."

Tushunish Faoliyati:

- Matnni bitta jumla bilan umumlashtiring.
- Tom iti bilan nima qilishni yaxshi ko'radi?
- Tom va uning iti qaerda birga o'ynashadi?
- Tom nima tashlaydi va uning iti nima qiladi?

O'rta Daraja:

Matn: "Syuzan ish kuni bilan band edi. U hisobotini tugatdi, yig'ilishda qatnashdi va hamkasbiga yordam berdi. Ishdan keyin u sport zaliga mashq qilish uchun bordi."

Tushunish Faoliyati:

- Matnni ikki yoki uchta jumla bilan umumlashtiring.
- Syuzan ishda qanday vazifalarni bajardi?
- Syuzan ishdan keyin qaerga ketdi va nima uchun?
- Sizningcha, Syuzan samarali kun o'tkazdimi? Nima uchun yoki nima uchun?

Kengaytirilgan Daraja:

Matn: "Iqlim o'zgarishi siyosati bo'yicha munozaralar global miqyosda kuchayishda davom etmoqda. Ba'zilar uglerod chiqindilarini kamaytirish bo'yicha zudlik bilan choralar ko'rishni targ'ib qilsalar, boshqalari barqaror energiya manbalariga bosqichma-bosqich o'tish uchun bahslashadi. Siyosiy rahbarlar ushbu dolzarb muammoni hal qilish uchun tobora kuchayib borayotgan bosimga duch kelishmoqda."

Tushunish Faoliyati:

- Matnni uch-to'rt jumla bilan umumlashtiring.
- Matnda keltirilgan iqlim o'zgarishi siyosati bo'yicha ikkita qarama-qarshi fikr qanday?
- Sizningcha, nima uchun siyosiy rahbarlar bu masalada bosim ostida?
- Iqlim o'zgarishini samarali hal qilmaslikning mumkin bo'lgan oqibatlarini muhokama qiling.

Ushbu matnlar va tushunish faoliyati turli darajadagi o'quvchilarga mos ravishda ishlab chiqilgan va o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlari va darsning o'quv maqsadlari asosida sozlanishi mumkin.

- Lug'at tuzish: o'qishdan oldin matndan yangi so'z birikmalarini kiriting va o'quvchilarni o'qish paytida notanish so'zlarni aniqlashga undang. O'quvchilarga bu so'zlarning ma'nosini tushunishga yordam berish uchun kontekstli maslahatlar, so'z ildizlari va qo'shimchalardan foydalaning.
- Grammatika amaliyoti: dars maqsadlariga mos keladigan aniq grammatik tuzilmalar yoki til naqshlarini aks ettiruvchi matnlarni tanlang. Grammatika qoidalari, jumla tuzilmalari va ishlatilishini ta'kidlab, ushbu tuzilmalarni talabalar bilan tahlil qiling.
- Yozish mashqlari: matn bilan bog'liq yozma vazifalarni belgilang, masalan, parchani umumlashtirish, javob yoki mulohaza yozish, matndan ilhomlangan ijodiy hikoya tuzish yoki tengdoshlar uchun tushunish savollarini tuzish.
- Madaniy tadqiqotlar: ona tilida so'zlashuvchilarning madaniyati, tarixi yoki jamiyati haqida tushuncha beradigan matnlardan foydalaning. Matnda aytib o'tilgan madaniy ma'lumotnomalar, urf-odatlar va urf-odatlarni muhokama qiling, madaniyatlararo tushunish va qadrlashni rivojlantiring.
- Tanqidiy fikrlash: muallifning nuqtai nazarini baholash, tarafkashlikni aniqlash, adabiy vositalarni tanib olish va ularning talqinlarini shakllantirish orqali o'quvchilarni matnni tanqidiy tahlil qilishga undash. Ularni matnning turli talqinlari asosida munozaralar yoki munozaralarga jalb qiling.
- Interaktiv faoliyat: matn asosida rolli o'yinlar, o'quvchi teatri yoki hikoya qilish kabi interaktiv tadbirlarni amalga oshirish. Ushbu tadbirlar til bilan faol aloqada bo'lishga yordam beradi va nutq va tinglash qobiliyatlarini oshiradi.
- Ko'p modali yondashuv: turli xil o'quv uslublari va qiziqishlarini qondirish uchun turli xil matnlarni, shu jumladan maqolalar, qisqa hikoyalar, she'rlar, qo'shiqlar va multimedia manbalarini birlashtiring. Matnli materiallarni to'ldirish uchun audio yozuvlar, videolar yoki ko'rgazmali qurollarni qo'shing.
- Haqiqiy materiallar: gazetalar, jurnallar, veb-saytlar yoki ona tilida so'zlashuvchilar tomonidan yozilgan adabiyotlardan parchalar kabi haqiqiy materiallarni birlashtiring. Haqiqiy matnlar o'quvchilarni haqiqiy hayotda tildan foydalanish va madaniy nuanslarga ta'sir qiladi, ularning til bilish qobiliyatini oshiradi.
- Fikr-mulohaza va baholash: o'quvchilarning matn bilan aloqasi asosida o'qishni tushunishi, so'z boyligini egallashi, yozish qobiliyati va tanqidiy fikrlash qobiliyatlari haqida konstruktiv fikr bildiring. Ularning rivojlanishini baholash uchun viktorinalar, taqdimotlar yoki loyihalar kabi turli xil baholash vositalaridan foydalaning.

Ushbu strategiyalarni o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar tilni bilish va madaniy ongni targ'ib qiluvchi qiziqarli va mazmunli ona tili darslarini yaratish uchun matndan samarali foydalanishlari mumkin.

Muhokama:

Kuzatilgan ijobiy natijalar ona tili ta'limida matnga asoslangan usullarning samaradorligini ta'kidlaydi. Turli matnlarni birlashtirish orqali o'qituvchilar o'quvchilarning turli ehtiyojlari va qiziqishlarini qondirishi va shu bilan qulay o'quv muhitini yaratishi mumkin. Bundan tashqari, adabiy asarlarga kiritilgan madaniy boylik talabalarning meros tili va madaniy o'ziga xosligini qadrlashini oshiradi.

Xulosalar:

Matnga asoslangan yondashuvlar ona tilini o'rganishni kuchaytirish uchun qimmatli imkoniyatlarni taqdim etadi. Haqiqiy materiallar va turli xil matn turlarini o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar tilni yaxlit egallash va madaniy tushunishni osonlashtirishi mumkin. Topilmalar mahalliy tillarni tiklash va saqlashda innovatsion pedagogik amaliyotning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Matnga asoslangan usullar yordamida ona tilini o'rganishni yanada optimallashtirish uchun o'qituvchilar quyidagilarga da'vat etiladi:

- O'quvchilarning qiziqishlari va malaka darajasini qondirish uchun matnli materiallarni doimiy ravishda diversifikatsiya qiling.
- Haqiqiy matnlar va multimedia resurslarining keng doirasiga kirish uchun texnologiyani birlashtiring.
- Ishtirok etish va tushunishni kuchaytirish uchun guruh muhokamalari va ijodiy loyihalar kabi interaktiv tadbirlarni o'z ichiga oladi.
- Mahalliy rivoyatlar va og'zaki an'analarni o'quv dasturiga kiritish uchun jamoat manfaatdor tomonlari bilan hamkorlik qiling.
- O'qituvchilarga matnga asoslangan yondashuvlardan samarali foydalanishda pedagogik mahoratini oshirish uchun malaka oshirish imkoniyatlarini taqdim etish.

Matnga asoslangan yondashuvlar ona tillarini bilish va qadrlashni tarbiyalash uchun bebaho vosita bo'lib xizmat qiladi. Innovatsion metodologiyalarni qabul qilish va boy lingvistik muhitni rivojlantirish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga madaniy meros bilan bog'lanish va turli xil lingvistik landshaftlarda rivojlanish imkoniyatini berishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.B.Xolmirzayev "Til va uning me'yorlari", Nukus, 2009 y
2. M.U.Salmonov "Nutq madaniyati va adabiy til", Andijon, 2018 y
3. Vohid Abdullayev. O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent. 1968
4. Ziyoda Masharipova. O'zbek yozma adabiyotida folklor an'analari. Toshkent. 2008

5. O. Nosirov, O. Sobirov. Xalq ijodi xazinasasi. Toshkent. 1986
6. Родина, Е. Ю. Using literature in teaching English / Е. Ю. Родина. — Текст: непосредственный // Молодой ученый. — 2010. — № 5 (16). — Т. 2. — С. 188-192. — URL: <https://moluch.ru/archive/16/1567/>